

VUOROVAIKUTUKSEN RIKKOUTUMINEN LAPSEN JA SOSIAALITYÖNTEKIJÄN HAASTATTELUKOHTAAMISESSA

Tuuli Kalari: YTM sosiaalipsykologi, YTM sosiaalityöntekijä, sosiaalityön tohtorikoulutettava, Tampereen yliopisto
Suvi Raitakari: YTT, dosentti, sosiaalityön yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto

tuuli.kalari@tuni.fi; suvi.raitakari@tuni.fi

Janus vol. 29 (3) 2021, 229–248

Janus

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastellaan lapsen ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtamista suomalaisen lapsiperheiden sosiaalityön kontekstissa. Haastatteluepisodien analyysissä käytetään teoreettis-analyttisenä välineenä Goffmanin (1983) ajatteluun perustuvaa vuorovaikutusjärjestyksen käsitettä. Aineisto koostuu neljästä lapsiperheiden sosiaalityön palveluissa videoidusta lapsen haastattelusta. Analyysi perustuu mikroanalyttiseen vuorovaikutuksen tutkimuksen orientaatioon ja kohdistuu haastatteluaineiston kysymisen ja vastaamisen vierusparijaksoihin. Tutkimuksen tärkein havainto on, että lapsi rikkoo usein odotusten mukaista vuorovaikutusjärjestystä. Tulossiossa esitetään kolme keskeistä vuorovaikutuksen rikkoutumisen tapaa kuvaavaa haastattelukohtamisen episodiatyyppeä: Lapsi vastaa kysymyksiin omassa järjestyksessään, Lapsi muuttaa haastattelukohtamisen muotoa ja Lapsi tukahduttaa haastattelukohtamisen. Johtopäätöksissä pohditaan, mitä lopulta tarkoittaa oikeanlainen haastattelukohtamisen vuorovaikutusjärjestys.

JOHDANTO

Lapsen kohtaamisesta puhutaan paljon. Sen katsotaan olevan merkityksellinen osa suomalaista lapsiperheiden sosiaalityön käytäntöä. Kohtaamisesta puhuvat niin asiakkaat, työntekijät kuin useat asiantuntijatkin. Monet esittävät huolta siitä, että lapsen kohtaminen ei aina toteudu toivotulla tavalla sosiaalityön ammatillisissa käytännöissä. Niinpä kohtaamisen keskusteluissa on syntynyt runsaasti ohjeistuksia, miten lapsen ja sosiaalityöntekijän hyvän kohtaamisen tulisi käytännössä tapahtua. (Hyvärinen & Pösö 2018; Inkinen 2018; Muukkonen & Tulensalo 2004.)

Lapsen kohtaamiselle löytyy selkeä oikeudellinen perusta suomalaisesta

lastensuojelun ja lapsiperheiden sosiaalityöstä, jota on kehitetty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (1989) ja lastensuojelulain (2007) pohjalta vahvasti lapsilähtöiseen suuntaan. Lapsilähtöisessä sosiaalityössä korostetaan lapsen osallisuutta ja toimijuutta. Tällaisen orientaation toteuttaminen taas edellyttää lapsen välitöntä kohtamista, minkä vuoksi lapsen kohtamisen voi nähdä suomalaisen sosiaalityön ammatillis-eettisenä tavoitteena. (Pösö & Hyvärinen 2018, 8; Forsberg ym. 2006, 6.) Sosiaalityön ammatillisessa käytännössä lapsilähtöisyyden tavoitetta toteutetaan yleensä tapaamalla ja haastattelemalla lasta (Pösö & Hyvärinen 2018, 9). Siksi tarkastelemme tässä artikkelissa lapsen ja sosiaalityöntekijän kohtaamista osana

haastattelua eli haastattelukohtaamisena.

Toistaiseksi lapsen kohtaamisesta on saatavilla monenlaisia ammatillista käytäntöä koskevia ohjeistuksia ja jonkin verran myös aihetta käsittelevää tutkimustietoa. Aiemmissä julkaisuissa lapsen kohtaamista on tarkasteltu esimerkiksi jälkeensä tuotettuina kokemuksina, kohtaamiselle annettuina merkityksinä tai lapsen osallisuusosoituksen näkökulmasta. Lapsen vuorovaikutusta on lähestytty myös kohtaamistilanteen ulkopuolelta tulevan kehityspsykologisen tiedon valossa. Edellä kuvatut tarkastelutavat eivät kuitenkaan tavoita, mitä näissä kohtaamisissa tapahtuu konkreettisen vuorovaikutuksen tasolla ”tässä ja nyt”. Suomalainen lapsilähtöinen sosiaalityö on myös kontekstina niin omanlaisensa, että muihin yhteyksiin sijoittuvaa kohtaamisen vuorovaikutuksen tutkimusta ei voi suoraan rinnastaa suomalaisen lapsiperheiden sosiaalityön haastattelukohtaamiseen. (Hyvärinen & Pösö 2018, 9–10, 24–25; Harder 2016; ks. myös Fergusson 2016; Gardner & Forrester 2010.) Näin ollen tämän tutkimuksen tavoitteena on eritellä sitä, miten lapsen ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtaaminen rakentuu vuorovaikutuksen näkökulmasta ja suomalaisen sosiaalityön kontekstissa.

Tarkastelumme tukeutuu Goffmanin (1983) viitoittamaan vuorovaikutuksen tutkimuksen perinteeseen. Kyseisessä perinteessä tutkimuskohteena on kasvokkaisen kohtaamisen vuorovaikutus. Goffmanin (1983) ajattelun lähtökohtana on, että kaikkia kasvokkaisia kohtaamisia raamittaa universaali sääntöjärjestelmä, jota Goffman kutsuu vuorovaikutusjärjestykseksi.

Tätä vuorovaikutusjärjestyksen käsitettä käytämme tutkimuksen teoreettis-analyttisenä välineenä. Goffmanin (1983) mukaan kasvokkaisen vuorovaikutuksen järjestäytymistä tulee tarkastella erityisellä mikroanalyttisellä orientaatiolla. Mikroanalyysi viittaa vuorovaikutuksen yksityiskohtaiseen tarkasteluun, jossa eritellään, miten vuorovaikutus rakentuu vuoro vuorolta osapuolten yhteisenä tulkintaprosessina (em.). Tällaista mikroanalyttistä lähestymistapaa sovellemme artikkelin analyysiosiossa. Käyttämämme mikroanalyttinen, vuorovaikutusjärjestyksen rakentumista erittelevä tarkastelutapa muistuttaa keskusteluanalyttistä tutkimusotetta. Varsinaisen keskusteluanalyysin tekemiseen tässä ei silti sitouduta, sillä haluamme tarkastella tutkimuskohdetta hieman kokonaisvaltaisemmin ja väljemmin kuin, mitä puhdas keskusteluanalyttinen orientaatio mahdollistaa.

Aineistomme koostuu neljästä lapsiperheiden sosiaalityön palveluissa toteutetusta lapsen haastattelusta, jotka on videoitu. Siten kohtaamisen tarkastelu paikantuu osaksi sosiaalityön ammatillista lapsen haastattelemisen käytäntöä, ja käytämme tutkimuskohdeesta käsitettä haastattelukohtaaminen. Tutkimuksessamme käsite haastattelukohtaaminen viittaa siis asiakaslapsen ja sosiaalityöntekijän käymään keskusteluun, jolla on jokin institutionaalinen tavoite. Toki lapsi ja sosiaalityöntekijä voivat kohdata monin eri tavoin. Haastattelu on kuitenkin yksi tärkeimmistä lapsen kohtaamisen käytännöistä sosiaalityön ammatillisessa toiminnassa. (Hyvärinen & Pösö 2018, 8–9.) Olennaista haastattelukohtaamisessa on se, että tällöin lapsen ja sosiaalityöntekijän

vuorovaikutus rakentuu kysymisen ja vastaamisen jaksoista. Keskustelunanalyttisessä tutkimuksessa kyseistä kysymys–vastaus–jaksojen vuorottelua kutsutaan vierusparirakenteeksi. Vierusparin käsite viittaa siihen, miten keskustelussa esitetty kysymys luo odotuksia sitä seuraavalle vastaamisen vuorolle. (Schegloff & Sacks 1973, 295–296.) Tutkimuksemme analyysi kohdistuu juuri näihin aineistossa esiintyviin kysymisen ja vastaamisen vierusparijaksoihin.

Analyysin merkittävä havainto on, että oletettu vuorovaikutusjärjestys rikkoutuu usein lapsen ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtaamisissa. Tulososiossa analysoimme kolme erilaista haastattelukohtaamisen episodiat, joissa kysymys–vastaus–haastattelumuoto jollain tavalla rikkoutuu. Jokaisessa episodissa tulee esiin yksi näkökulma siihen, miten lapsen ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtaamisessa poiketaan oletetusta vuorovaikutusjärjestyksestä. Havainto lapsen ja sosiaalityöntekijän kohtaamisesta tapahtuvasta vuorovaikutusjärjestyksen rikkoutumisesta nostaa esiin kysymyksen; mikä lopulta on oikeanlainen vuorovaikutuksen kulku. Tätä pohdimme artikkelin lopussa. Ennen tutkimuksen toteutuksen ja tulosten raportointia esitetään lyhyt katsaus haastattelukohtaamisen tutkimukseen ja aiheesta käytävään keskusteluun.

KOLME NÄKÖKULMAA HAASTATTELUKOHTAAMISEEN

Seuraava katsaus rajautuu kolmen sellaisen näkökulman esittelyyn, jotka näyttäytyvät aiemmassa kirjallisuudessa keskeisimpinä lähestymistapoina lapsen

ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtaamiseen. Ensin käsitellään sosiaalityön ammattikäytäntöihin kytkeytyviä lapsen kohtaamisen ohjeistuksia ja tämän jälkeen avataan lapsen oikeuspsykologista haastattelua. Kolmanneksi esitellään lyhyesti lasten vuorovaikutuksen keskustelunanalyttistä tutkimusta.

Lapsen kohtaamista ja lasten kanssa työskentelyä koskevat ohjeistukset pohjautuvat pääosin sosiaalityön ammatillisessa toiminnassa kertyneeseen kokemustietoon. Esimerkiksi Hyväriksen ja Pösön (2018) teos ”Lasten haastattelu lastensuojelussa” kokoaa yhteen ammattilaisten näkemyksiä lapsen kohtaamisesta suomalaisen sosiaalityön kontekstissa. Kansainvälisesti vastaavia teoksia ovat kirjoittaneet muun muassa Winter (2011) ja Cederborg (2000). Edellä mainittuja ohjeistavia käsikirjoja yhdistää vahva lapsilähtöisyys, pyrkimys ymmärtää lasta ja hänen toimintansa lähtökohtia. Tärkeää kokemustietoa syntyy myös siitä, kun lapset itse kertovat kokemuksiaan aiheesta. Esimerkiksi kokemusasiantuntijana toimiva Inkinen (2018) toteaa: ”Kohtaaminen. Siihen sanaan kiteytyy monen nuoren mielessä lastensuojelun toivo ja epätoivo.” Lasten kohtaamisen tai osallisuuden kokemuksista löytyy myös tutkimustietoa. Näiden tutkimusten selkeä viesti on, että luottamuksellinen suhde oman sosiaalityöntekijän kanssa määrittää ratkaisevasti lasten osallisuuden kokemuksia (esim. Cossar ym. 2014; Husby ym. 2018).

Ammattikäytäntöihin kytkeytyvien ohjeistusten lisäksi haastattelukohtaamiseen tuo kiinnostavan näkökulman angloamerikkalaisten maiden lastensuojelussa käytetty oikeuspsykologinen

haastattelukäytäntö (esim. Lamb ym. 2007). Oikeuspsykologinen haastattelu viittaa orientaatioon, jossa keskitytään lapsen tuottamaan faktatietoon. Haastattelua toteutetaan tukeutumalla kehityopsykologiseen tutkimustietoon siitä, mitä minkäkin ikäisen lapsen oletetaan ymmärtävän. Tavoitteena on välttää lapsen johdattelua ja saada hänet kuvaamaan tarkasti selvityksen kohteena oleva asia. (Lamb ym. 2007; Cederborg 2000.)

Oikeuspsykologinen eli selvittävä haastattelu on myös osa suomalaista lapsiperheiden sosiaalityötä. Selvittävää haastattelua tarvitaan esimerkiksi silloin, jos herää epäily lapseen kohdistuvasta rikoksesta. (Holopainen ym. 2018.) Tällaiset lastensuojelullista huolta herättävät tilanteet tulevat sosiaalityön arjessa eteen usein varsin yllättäen. Sosiaalityöntekijän täytyy osata tarttua näihin tilanteisiin asianmukaisella tavalla ja selvittää huolenaihetta, yhdessä muiden viranomaisten kanssa. Siksi selvittävän haastattelun osaaminen on suomalaisessakin sosiaalityössä tärkeää. Tärkeää on kuitenkin huomioida, että oikeuspsykologinen, selvittävä haastattelukäytäntö ei suomalaisessa sosiaalityössä tavoita lapsen kanssa työskentelyn koko kuvaa (Hyvärinen & Pösö 2018, 10).

Ammattikäytäntöihin kytkeytyvät ohjeistukset ja oikeuspsykologinen selvittävä haastattelu käsittelevät molemmat lapsen ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtaamista sosiaalityön ammatillisen toiminnan näkökulmasta. Sen sijaan keskustelunanalyttisesti suuntautuneet lapsen vuorovaikutusta erittelevät tutkimukset tuovat haastattelukohtaamisen tarkasteluun edellisiä näkökulmia

analyttisemmän perspektiivin. Tosin keskustelunanalyysinkään parissa ei ole nähdäksemme tehty juuri lapsen ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtaamista käsittelevää tutkimusta. Keskustelunanalyttisen tutkimuksen erityisyytenä on, että siinä vuorovaikutusta tarkastellaan ikään kuin sisältäpäin. Tällöin vuorovaikutusta tutkitaan yhteistoiminnallisena ”tässä ja nyt” rakentuva prosessina eikä tukeutuen tilanteen ulkopuolelta tuleviin oletuksiin, kuten kehityopsykologiseen tietoon lapsen ikätason mukaisista vuorovaikutustaidoista. Näin saadaan yksityiskohtaista tietoa lapsen vuorovaikutuksesta annettussa tilanteessa. (Gardner & Forrester 2010; Harder ym. 2016.)

Lievenin (2010) mukaan keskustelunanalyttinen tutkimus on osoittanut, että lapset ovat luultua taitavampia toimimaan vuorovaikutustilanteissa. Esimerkiksi Hutschbyn (2010) tutkimus valaisee sitä, miten taitavasti lapset osaavat vastustaa yhteistyötä keskusteluissa, joissa aikuiset pyrkivät hallitsemaan tilannetta omista ammatillisista lähtökohdistaan. Iversenin (2013) tutkimustulokset tuovat niin ikään esiin lasten keskustelutaitojen hallintaa. Lapset osaavat neuvotella institutionaalisen keskustelun ehdoista sekä tarvittaessa haastaa niitä (em.). Toisaalta monet institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimukset todentavat sitä tosiasiaa, että lapset jäävät näissä kohtaamisissa usein haastajan asemaan. Institutionaalisissa kohtaamisissa toimitaan vahvasti aikuisvuorovaikutuksen keskustelunormien ohjaamana. (Eskonen ym. 2006; Ulvik 2015.)

Myös kehitykseltään poikkeavien lasten vuorovaikutustaitoja helposti aliar-

vioidaan ulkoapäin tulevien oletusten, kuten kehityspsykologisten normien valossa. Keskustelunanalyttiset tutkimukset tuovat kuitenkin ilmi näiden lasten todellista vuorovaikutusosaamista. (Gardner & Forrester 2010.) Esimerkiksi Clarken ja Wilkinsonin (2010) tutkimus kuvaa, miten puherajoitteiset lapset luovat omia keskustelua normalisoivia käytäntöjään. Edellä kuvatut keskustelunanalyttiset tutkimukset haastavatkin tarkastelemaan lapsen kohtaamista moninaisena vuorovaikutusprosessina. Silti lapsen kohtaamista ei ole nähdäksemme aiemmin tutkittu vuorovaikutusjärjestyksen näkökulmasta, vaikka Goffmanin (1983) mukaan vuorovaikutusjärjestys on läsnä kaikissa kohtaamisissa ja määrittää ratkaisevasti kohtaamisten luonnetta. Tässä tutkimuksessa lapsen kohtaamista tarkastellaan juuri vuorovaikutusjärjestyksen näkökulmasta, mikä osaltaan vahvistaa suomalaisen lapsilähtöisen sosiaalityön kontekstiin sijoittuvaa vuorovaikutuksen tutkimusta.

VUOROVAIKUTUSJÄRJESTYS – KOHTAAMISEN TEORIA

Tutkimuksen teoreettisena lähtökohdiana on Goffmanin viitoittama vuorovaikutuksen tutkimuksen perinne, jossa kasvokkainen kohtaaminen nähdään erityisenä omalakisena tarkastelukohteenaan. Goffmanin (1983) mukaan kaikissa kasvokkaisissa kohtaamisissa vallitsevat tietyt universaalit lainalaisuudet ja toistuvat rutiinit. Tätä säännönmukaisuutta hän kutsuu vuorovaikutusjärjestykseksi (em.). Oletamme, että myös lapsen ja sosiaalityöntekijän kohtaamiset rakentuvat tukeutumalla tähän universaaliin vuorovaikutusjär-

jestykseen. Niinpä vuorovaikutusjärjestys toimii teoreettis-analyttisenä välineenä, jonka avulla tarkastelemme haastattelukohtaamisia.

Goffmanin (1983) ajatus kaikkiin ihmisten välisiin kohtaamisiin ulottuvasta vuorovaikutusjärjestyksestä on sinänsä uskottava. Toisaalta on tärkeää huomioida, että Goffmanin (1983) vuorovaikutusjärjestyksen teoria käsittelee lähtökohtaisesti sitä, kuinka aikuisten keskinäinen vuorovaikutus jäsentyy arkikeskustelussa. Artikkelissa pohdimmekin kriittisesti, miten goffmanilainen vuorovaikutusjärjestyksen teoria soveltuu ylipäänsä lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen jäsentämiseen. Aikuislähtöisyyden lisäksi Goffmanin (1983) teoriaa koskee toinenkin sen tutkimuksellista käyttöä rajoittava piirre. Goffman ei lopulta kovin selvästi määritellyt, mitä hän tarkoittaa vuorovaikutusjärjestyksellä (Ruusuvuori 2001, 389).

Keskustelunanalyttisessä tutkimussuuntauksessa vuorovaikutuksen järjestäytyneisyyden tarkastelua on jatkettu ja kehitetty edelleen. Keskustelunanalyysissä vuorovaikutus nähdään kauttaaltaan säännönmukaisesti järjestäytyneenä ja siitä on löydettävissä monia eri jäsennyksiä. (Ks. Sacks 1992.) Ensisijaisesti keskustelunanalyttinen tutkimus on keskittynyt arkikeskustelun jäsentämiseen, mutta sittemmin tarkastelu on ulottunut myös institutionaaliseen vuorovaikutukseen. Institutionaalilla vuorovaikutuksella tarkoitetaan keskustelua, jossa toteutetaan ammatillista tavoitetta ja institutionaalinen konteksti asettaa keskustelulle erityisiä reunaehdot. Tällä tavoin institutionaaliset vuorovaikutustilanteet eroavat ihmisten

arkisista kohtaamisista. (Drew & Heritage 1992.) Myös tämän tutkimuksen haastattelukohtaamiset määrittyvät institutionaaliseksi tilanteiksi. Sosiaalityöntekijä toteuttaa kohtaamisissa institutionaalista tehtäväänsä, kun hän haastattelee lasta tehdäkseen esimerkiksi lastensuojelutarpeen selvitystä.

Keskustelunanalyttisen näkemyksen mukaan sekä arkiset että institutionaaliset keskustelut pohjautuvat määrätystä eroavaisuudesta huolimatta samantyyppiseen vuorovaikutuksen perusjäsenyksen. Perusjäsenyksen kiteytyy seuraaviin periaatteisiin. (Heritage 1997, 162–163.):

- Keskustelussa tukeudutaan edeltävään puheenvuoroon.
- Kukin puheenvuoro luo kontekstin seuraavalle puheenvuorolle.
- Jokaisessa puheenvuorossa rakennetaan tulkintaa edellisestä puheenvuorosta.

Koska edellä kuvattu jäsenyksen on keskustelunanalyttisen näkemyksen mukaan löydettävissä kaikista ihmisten välisistä vuorovaikutustilanteista (em.), käytämme sitä myös tässä tutkimuksessa vuorovaikutusjärjestyksen määrittämiseksi.

Erityisen selvästi vuorovaikutusjärjestys ilmenee haastattelumuotoisissa, kysymisen ja vastaamisen keskustelujaksoissa (Raevaara 1997, 91–92). Keskustelunanalyysin suuntauksessa näistä kysymisen ja vastaamisen jaksoista käytetään nimitystä vieruspari. Kysymisen ja vastaamisen jaksojen lisäksi myös esimerkiksi tervehdys ja siihen vastaaminen muodostavat vierusparirakenteen. Vierusparin käsitteellä viitataan siihen,

että kyseisen puheenvuoroparin välille rakentuu vahvoja konventioita. Siten esimerkiksi haastattelussa esitetyn kysymyksen jälkeen on lupa odottaa toisen osapuolen vastausta. (Schegloff & Sacks 1973, 295–296.) Tällaisista kysymisen ja vastaamisen jaksoista rakentuva haastattelumuoto on myös käyttämämme aineiston tunnusomainen piirre, ja analyysimme kohdistuu juuri kysymisen ja vastaamisen vieruspareihin.

Vuorovaikutusjärjestyksen (Heritage 1997) sekä vierusparin (Sacks 1992) teoriaan kytkeytyy myös ajatus siitä, mikä on toivottua vuorovaikutuksen kulkua, järjestyksen odotettua noudattamista esimerkiksi kysymyksen jälkeisessä vastaamisen vuorossa. Vuorovaikutusjärjestykseen liittyvä oikeanlainen, toivottu vastaaminen tarkoittaa tekemässämme analyysissä, että tarkastelemme, kuinka edellinen puheenvuoro on otettu huomioon siihen vastattaessa. Tällöin vastaajan täytyy myös tuottaa joku tulkinta edellä sanotusta. Vieruspareja taas tarkastelemme siinä valossa, että kysymykseen täytyy vastata esitetyn kysymyksen mukaisesti. Vuorovaikutusjärjestyksestä noudattava kysymisen ja vastaamisen vieruspari rakentuu haastatteluaineistossa esimerkiksi näin (Litterointimerkkien selitykset on määritelty taulukossa 1):

st: *Hei sit määh kysysin sellasesta asiasta ettäh (.) ↑ Onkos teijän kun teillä on aika monta koiraa, ja aika monta hevosta, (.) niin tota onko niillä koskaan ollu niinku kinää tai riitää keskenään hevosilla tai koirilla [↑ Kerro niistä tilanteista mitä muistat Alma: [Hevosilla (1) Öö hevosilla kun Huvi komentaa st: =Komentaa, Alma: =aina joskus Liinua ja Vihuria*

Tässä sosiaalityöntekijä muotoilee kysymystä perheen eläinten keskinäisestä riitelmästä. Lapsi alkaa vastaamaan kysyttyyn kysymykseen jo ennen kuin sosiaalityöntekijä lopettaa. Lapsen nopean ja painokkaasti ilmaistun vastauksen voi tulkita lapsen itsevarmuudeksi tarttua kysyttyyn aiheeseen. Lapsi vastaa sekä kysymykseen riitelmän esiintymisestä ylipäättään että tarkentaa nimenomaan hevosilla olevan tällaista kinastelua, minkä kuvailua hän vielä jatkaa aktiivisesti. Näin tekemällä lapsi ottaa vuorovaikutusjärjestyksen ja vierusparin mukaisesti huomioon kysytyn kysymyksen ja tuottaa siitä tulkintaa. Lapsen innokas aiheeseen tarttuva vastaus luo myös kontekstin sosiaalityöntekijän seuraavalle vuorolle. Sosiaalityöntekijä esittää omalla vuorollaan kysyvän tarkennuksen ”komentaa”. Tällä hän osoittaa haluavansa kuulla lisää hevosten riitelmästä ja ilmaisee olevansa tyytyväinen lapsen vastauksesta rakentuvaan oletuksen mukaiseen keskustelun suuntaan.

Edellinen haastatteluepisodi toimii esimerkkinä siitä, miten vieruspari rakentuu aineistossamme vuorovaikutusjärjestyksen mukaisesti. Vuorovaikutusjärjestyksen rikkomisella viittaamme siihen, että keskustelija ei ota riittävän johdonmukaisesti huomioon edellistä puheenvuoroa tai ei rakenna siitä riittävän ymmärrettävää tulkintaa. Jotta keskustelu on helposti seurattavissa, peräkkäisten vuorojen välille täytyy löytyä selkeä yhteys eikä yhteys saa olla liian vaikeasti tulkittavissa. Myös torjuva vastaus on vuorovaikutusjärjestystä rikkoa, jos se tehdään niin, että se katkaisee koko vuorovaikutuksen kulun (ks. Goffman 2012, 310).

Huomionarvoista vuorovaikutusjärjestyksen ymmärryksessä on, että kyseessä ei ole mikään rikkomaton luonnonlaki, vaan ihmisten taitavasti ylläpitämä normatiivinen sopimus. Vuorovaikutusjärjestystä uusinnetaan sujuvasti ihmisten välisissä kohtaamisissa. Tämä tarkoittaa, että kohtaamisissa syntyy kyllä vuorovaikutusjärjestyksen rikkoutumisia, mutta ne osataan yleensä tahdikkaasti korjata. (Goffman 2012, 308–316.) Keskusteluanalyysin parissa näistä korjauksista puhutaan erilaisina korjausjäsennyksinä (ks. Sorjonen 1997). Sen sijaan, jos vuorovaikutuksen rikkouma ei jostain syystä korjata, syntyy rikkouman aiheuttajalle nopeasti niin sanottu selontekovelvoite. Selontekovelvoite viittaa siihen, miten vuorovaikutuksen osapuolelta odotetaan selitystä odotuksenvastaiselle käyttäytymiselleen. (Garfinkel 1967.)

Kuten aiemmin todettiin, vuorovaikutusjärjestyksen noudattaminen tulee havainnollisesti esiin nimenomaan vierusparijaksoissa (Raevaara 1997, 91). Siksi myös järjestyksen rikkoutumista ja siitä seuraavia korjausjäsennyksiä sekä selontekoja on johdonmukaista tarkastella analysoimalla vierusparijaksoja. Juuri näin teemme, kun analysoimme tutkimusaineistossa esiintyviä kysymisen ja vastaamisen vieruspareja. Kyseisissä vierusparijaksoissa tulee erityisen selvästi esiin edellä kuvattu vuorovaikutusjärjestyksen rikkoutuminen. Järjestyksen rikkoutuminen on aineistoa vahvasti läpäisevä piirre, se toistuu kaikissa haastattelukohtaamisissa ja useissa vieruspareissa. Tämän vuoksi tutkimuskysymys tarkentui lopulta seuraavaksi: miten lapsen ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtaaminen rakentuu vuo-

rovaikutusjärjestyksen rikkoutumisen näkökulmasta?

TUTKIMUKSEN AINEISTO, EETTISYYS JA ANALYYSI

Aineistomme koostuu lapsen ja sosiaalityöntekijän institutionaalisten haastattelukohtaamisten videotallenteista. Kyseisten videotallenteiden saaminen oli ratkaisevaa, sillä ne mahdollistavat yksityiskohtaisen vuorovaikutuksen tarkastelun. Videoaineisto tavoittaa hyvin myös lapsen kohtaamisen toiminnallisen, nonverbaalisen ja kokonaisvaltaisen luonteen. (Heath 1997.) Artikkelin ensimmäinen kirjoittaja T.K. tuotti tutkimusaineiston toimissaan sosiaalityöntekijän sijaisena erään suomalaisen kunnan lastensuojelun ja lapsiperheiden sosiaalityön palveluissa kesällä 2019. Koska T.K. tuotti aineiston toimimalla itse tutkimuskohteena olevassa vuorovaikutustilanteessa sosiaalityöntekijänä, artikkelissa puhutaan aineiston tuottamisesta (ks. Lappalainen 2007). Yhteensä aineistomme sisältää neljän eri lapsen haastattelut. Haastatteluista kaksi kytkeytyvät asiakkuuden alkuvaiheeseen ja toiset kaksi liittyvät pidempiaikaisiin asiakkuuksiin. Asiakkuuden alkuvaiheeseen kytkeytyvissä haastatteluissa institutionaalisen tehtävänä on selvittää lasten tilannetta ja tutustua lapsiin. Pidempiaikaisten asiakkuuksien haastatteluissa päivitetään lasten tilannetta ja suunnitellaan tulevaa. Haastattelut ovat pituudeltaan 15–30 minuuttia.

Olellaisen tärkeä ja samalla vaativin tehtävä tutkimuksen toteuttamisessa oli eettisten periaatteiden reflektointi kaikissa prosessin vaiheissa. Korkeat vaa-

timukset eettisesti kestäväälle tutkimustavalle korostuvat siksi, että aineistossa esiintyy sosiaalityön palveluissa tavattavia alaikäisiä lapsia. Tämän huomioiduksi tutkimuksessa tukeuduttiin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2009) ohjeisiin. Kaikki prosessiin sisältyvät eettiset näkökohdat avattiin yksityiskohtaisesti tutkimusluvan hakemista varten laaditussa tutkimussuunnitelmassa. Aineiston tuottamista varten saatiin luvat sekä siihen osallistuvulta lapselta ja hänen huoltajaltaan että kyseiseltä sosiaalityön yksiköltä ja kyseiseltä kunnalta. Erityisesti lapsiasiakkaan tutkimukseen rekrytointi vaati huolellista etukäteistyötä. Lapsen yksityisyyden suojaamiseksi artikkelissa analysoidut aineistokohdat anonymisoitiin.

Huolellista reflektointia vaati myös tutkimusasetelmaamme sisältyvä roolien yhdistäminen, sillä artikkelin ensimmäinen kirjoittaja T.K. tuotti aineiston itse eli toimi yhtä aikaa sekä tutkijan että sosiaalityöntekijän rooleissa haastattellessaan lapsia. Roolien yhdistäminen näyttäytyi aluksi arveluttavalta etenkin tulosten tuottamiseksi näkökulmasta. Huolena oli, miten aineistoa voi tarkastella ikään kuin objektiivisesti, jos tutkija itse on osa tuotettavaa aineistoa. Kyseinen ristiriita ratkesi lopulta seuraavalla tavalla. Ensinnäkin kaikki haastattelut osoittautuivat niin vaativiksi sosiaalityön institutionaaliseksi tehtäväksi, että kameran päälle laittamisen jälkeen ei enää juurikaan pystynyt keskittymään muuhun kuin sosiaalityöntekijän roolissa toimimiseen, ja aineiston tuottamisen tehtävä väistyi luontevasti takalalle. Toisekseen aineiston tuottaminen synnytti tärkeän oivalluksen; miksi edes tavoittelemme “objektiivista” sosiaali-

sesta kontekstistaan irrallista aineistoa – kysehän on vuorovaikutuksen tutkimuksesta, jossa tutkitaan monella tapaa ehdollisesti ja tilannekohtaisesti rakentuvaa sosiaalista todellisuutta.

Seuraavaksi avaamme vaihe vaiheelta sen, miten analysoimme tutkimuksen aineiston. Analyysi perustuu vuorovaikutusjärjestyksen (Heritage 1997) teoriaan tukeutuvaan konstruktivistiseen vuorovaikutuksen tutkimuksen orientaatioon (ks. Jokinen ym. 2000; Juhila 2004). Tutkimuksessa sovelletaan mikroanalyyttistä tarkastelutapaa, ja analyyttinen näkökulma tarkentuu aineistossa esiintyviin kysymisen ja vastaamisen vierusparijaksoihin. Analyysissä seurataan näiden kysymisen ja vastaamisen vierusparien rakentumista vuoro vuorolta etenevänä yhteistoinnina tulkintaprosessina. Tarkastelemme tässä prosessissa sitä, miten haastattelukohtamisen osapuolet tukeutuvat vuorovaikutusjärjestykseen. (Ks. em.)

Yhteensä aineistomme sisältää noin 200 vierusparijaksoa. Vieruspareja tarkastelemalla havaitsimme, että erityisesti lapsen vastaamisen vuoroihin liittyy usein jonkinlainen vuorovaikutusjärjestyksen rikkoutuminen. Toki aineiston vieruspareissa ei aina tapahdu rikkoutumisia. Järjestyksen rikkoutuminen toistuu kuitenkin aineistossa jopa 120 kertaa, mikä tekee siitä tutkimuksellisesti kiinnostavan ilmiön. Siten rikkoutumisen tarkastelu valittiin analyysin keskeiseksi näkökulmaksi. Näkökulman rajauksen jälkeen aineistosta tunnistettiin kolme erilaista, usein toistuvaa tapaa, miten vuorovaikutusjärjestys rikkoutuu lapsen ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtamisissa. Kun aineistosta oli tunnistettu

nämä kolme tyypillistä vuorovaikutuksen rikkoutumisen tapaa, kustakin valittiin sekä kyseistä rikkoutumisen tapaa selvästi ja havainnollisesti kuvaava episodi tai episodipari tarkempaan analyysiin.

Analyysimme kohdistuu siis kolmea erilaista rikkoutumisen tapaa ilmentävään haastattelukohtamisen episodiin, joita erittelimme ja tulkitimme yksityiskohtaisesti. Ennen analyysiä T.K. katsoi videotallenteet useaan kertaan ja litteroi aineistosta valitsemansa episodit. Tämän jälkeen episodeja tulkitettiin vuorovaikutusjärjestyksen käsitteen avulla. Vuorovaikutusjärjestyksen käsitteestä avautuu kolme tarkastelun ulottuvuutta: edelliseen vuoroon tukeutuminen, edellisen vuoron tulkitseminen ja seuraavalle vuorolle rakentuva konteksti. Näitä kolmea ulottuvuutta seuraamalla analysoimme valitut haastattelukohtamisen episodit. Erittelemme, miten osapuolet tukeutuvat edelliseen vuoroon, millaista tulkintaa he siitä esittävät ja, millaisen kontekstin kukin vuoro luo seuraavalle. Toisin sanoen, vuorovaikutusjärjestyksen tarkastelu kiteytyy tässä kysymisen ja vastaamisen vierusparijaksojen analyysissä siihen, vastataanko vastaamisen vuoroissa kysymisen vuorolla esitettyyn kysymyseen. Vastaamisen vuorossa syntyvät epäloogisuudet ja katkokset taas luovat haastattelukohtamisen rikkoutumista.

HAASTATTELUKOHTAAMISEN RIKKOUTUMISEN EPISODEJA

Vuorovaikutusjärjestyksen rikkoutumista kuvaavat episodit esitetään

seuraavassa järjestyksessä; ensimmäisessä episodissa vuorovaikutusjärjestystä noudatetaan vielä melko pitkälle, toisessa odotetusta vuorovaikutuksen kulusta poiketaan jo selvästi ja kolmannessa rikkoutuminen ilmenee kaikista selvimmin.

Lapsen asiakkuus on jatkunut jo jonkin aikaa, ja kyseisen haastattelun institutionaalisen tehtävänä on kuulla lapsen ajatuksia elämäkarta-tehtävän avulla. Elämäkarta-tehtävään sisältyy lapsen läheisyyden kartoitusta. Haastattelu tehdään lapsen kotona.

Taulukko 1. Litterointimerkintöjen selitysten määrittely

LITTEROINTIMERKINNÄT
(.) lyhyt tauko
[päällekkäispuheen alkukohta
<u>voimakas</u> ääni
, nouseva sävelkulku sanan lopussa
↑sävelkorkeuden nousu sanan alussa
e:i äänteen venytys
mi- kesken jäänyt sana
=vuoro jatkuu heti edellisen perään
(toiminnan ja nonverbaalisen ilmaisun kuvausta) suluissa
st sosiaalityöntekijä

Lapsi vastaa kysymyksiin - omassa järjestyksessään

Tulosluvun ensimmäisessä osassa kuvataan haastattelukohtaamisen episodeja, joissa lapsi vastaa innokkaasti sosiaalityöntekijän kysymyksiin. Siten hän ottaa vuorovaikutusjärjestyksen odotusten mukaisesti huomioon hänelle esitetyt kysymykset. Lapsen vastaukset ovat kuitenkin tulkinnaltaan epäloogisia tai absurdeja. Tältä osin ne rikkovat vuorovaikutusjärjestykseen kytkeytyviä oletuksia siitä, että seuraavan vuoron tulee olla loogisesti sidoksissa edellä sanottuun. Haastateltavana tämän osion kaikissa episodeissa on kouluikäinen lapsi, joka tarvitsee erityistä tukea kehityksellisen poikkeavuuden vuoksi.

1 st: *Tämän haastattelun aiheena on nyt ↑Eetun elämä (.) Eetu ↑Ketä sinun perheeseen kuuluu (Molemmat kumartuvat tehtäväpaperin ääreen)*

2 Eetu: *=Kukkuluuruu (Vastaa jämäkästi ja katsoo sosiaalityöntekijää)*

3 st: *Kukkuluuruu (Katsoo lasta hämmästyneenä)*

Esitämme edellä kuvatun haastattelun aloitusepisodin tässä siksi, että sosiaalityöntekijä selittää siinä lapselle haastattelun tarkoitusta. Väitämme myöhemmin haastattelussa tulevien lapsen vastausten näyttävämmän ymmärrettävänä tämän alussa esitetyn tehtävänannon valossa. Lapsen tässä episodissa esittämä ”kukkuluuruu”-vastaus näyttävästi oletetun vuorovaikutusjärjestyksen

näkökulmasta ristiriitaisena. Yhtäältä lapsi kyllä tukeutuu vuorovaikutusjärjestykseen kytkeytyviin odotuksiin vastaamalla esitettyyn kysymykseen. “Kukkuluuruu” on myös leikkisästi ymmärrettävä tulkinta sosiaalityöntekijän “kuuluu”-käsitteestä. Toisaalta “kukkuluuruu”-vastaus on kuitenkin absurdi tulkinta perheenjäseniä kartoittavan kysymyksen näkökulmasta. Seuraavassa episodissa sosiaalityöntekijä yrittää jatkaa haastattelua alussa esittämänsä pohjustuksen mukaisesti.

1 st: ↑*Eetu* (.). *Tuossa lukee sinun vanhempi* (.). *Ketä on sinun vanhemmat* (Osoittaa tehtävää)

(Kysymyksen aikana lapsi vilkuttaa iloisesti kameranle)

2 Eetu: *Ka:ikki* (Vastaa tomerasti)

3 st: (2) *Niin sisarukset* (Katsoo lasta kysyvästi)

4 Eetu: *Mmm..*

5 st: *Hei* [Mitkä sinun vanhempien nimet on, (.). *Muistatko* (Katsoo taas kysyvästi)

6 Eetu: [Entäs tämä (Osoittaa somellaan tehtävän toista kohtaa)

7 Eetu: *Onni, Manu, Eeli, Assi* (Luettelee tympääntyneenä sisarustensa nimiä)

8 st: *Nyt tuli koko liuta* sisaruksia (.). *Se onkin vaikeeta* muistaa kun sullon niin monta mut ↑mitkä sun vanhemmat- vanhempien nimet on (Kommentoi ensin ihailevasti sisarusten nimien muistamista, kunnes siirtyy takaisin äskeiseen kysymykseen)

9 Eetu: ↑*Manu* on ↑*armeijan* mies (Kumartuu kohti sosiaalityöntekijää ja selittää tärkeänä)

10 st: *Mitäh* (Katsoo hämmästyneenä lasta)

11 Eetu: *Armeijaan menny Manu*

12 st: *Mitäh*, (Kysyy nauraen)

13 Eetu: *Armeijaan*

14 st: ↑*Armeijaan*

15 Eetu: *Nii meidän Manu* (Ylpeyttä äännessään)

16 st: ↑*Ihan totta* (Kommentoi innostuneena)

17 Eetu: *Joo-o*,

18 st: ↑*Manu on menny armeijaan*

19 Eetu: *Joo*

20 st: *Wa:u* (Ihailevalla äänellä)

Sosiaalityöntekijä aloittaa episodin kysymällä lapsen vanhemmista. Lapsi vastaa ensin reippaasti “kaikki” ja luettelee vielä joukon nimiä, joilla viittaa sisaruksiinsa. Koska lapsi vastaa aktiivisesti kysymyksiin, hänen voi tulkita tukeutuvan vuorovaikutusjärjestyksen odotusten mukaisesti edelliseen vuoroon. Toisaalta lapsi tuottaa vastauksissaan epäloogisia tulkintoja esitetystä kysymyksistä, mikä taas rikkoo vuorovaikutusjärjestykseen kytkeytyvää oletusta vastauksen ymmärrettävyydestä suhteessa kysymykseen. Vuoroissa 5 ja 8 sosiaalityöntekijä toistaa kysymyksensä. Kysymysten toistamisella hän osoittaa, etteivät lapsen vastaukset olleet riittäviä. Vuorossa 9 lapsen vastaaminen saa uuden käänteen. Lapsi vastaa jotain odottamatonta, josta sosiaalityöntekijä ei saa heti kiinni. Vuorossa 14 sosiaalityöntekijä käsittää lapsen kertovan isoveljen armeijaan menosta. Se, että lapsi vastaa vanhempien nimistä kysymiseen isoveljen armeijasta kertomisella, luo sosiaalityöntekijän seuraavalle vuorolle yllättävän kontekstin. Sosiaalityöntekijä reagoi tähän kuitenkin kommentoimalla ihailevasti lapsen kertomaa (vuorot 16, 18, 20). Näin hän kohtelee lapsen vastausta kiinnostavana ja kannattelee vuorovaikutuksen odotettua sujuvaa jatkumista.

Vaikka sosiaalityöntekijä kohtelee lapsen vastausta niin kuin siinä ei olisi mitään tavatonta, vuorovaikutusjärjestykseen kytkeytyvien tulkinnallisten

odotusten näkökulmasta isoveljen armeijasta kertominen näyttäytyy absurdina. Onhan armeijakertomuksen yhteys vanhempien nimiä koskevaan kysymykseen varsin vaikeasti tulkittava. Armeijakertomuksella vastaamiselle voi kuitenkin hakea mielekästä selitystä haastattelun laajemmasta kontekstista. Lapsi on ehkä ottanut vakavasti sosiaalityöntekijän alussa esittämän tavoitteen, jossa haastattelun aiheeksi nimettiin Eetun elämä ja “ketä sinun perheeseen kuuluu”. Niinpä lapsi on tulkinnut keskustelun siten, että nyt hänellä on tilaisuus kertoa eri perheenjäsenistä ja heidän kuulumisistaan, mutta; hän tuottaa vastauksensa täysin omaehtoisessa järjestyksessä. Omaehtoista järjestystä noudattavaa vastaamista kuvaa myös seuraava episodi, jossa sosiaalityöntekijä tiedustelee lapsen siskon nimeä.

1 st: ↑ *Kuka [kävi äsken ovella kerro (Osoittaa ovelle, jossa kävi äsken Eetun sisko)*

2 Eetu: [Ka:ikki:h

3 st: *Ku ↑ Anna ei tiää kuka tuo oli*

4 Eetu: *Isihh*

5 st: *Ei oo isi kuka kävi tuossa (Puistelee päättään)*

6 Eetu: *Pekka (Tokaisee muina miehinä isänsä nimen)*

7 st: *Pekka on isi (.) Se tuli sieltä (.) Pekka-isi kyllä (.) Hyvin muistit (Hihkuu riemuissaan, kun kuulee lapsen sanovan isänsä nimen. Lapsi hymyilee)*

Tässä episodissa lapsi edelleen vastaa tunnollisesti sosiaalityöntekijän kysymyksiin eli siltä osin hän tukeutuu vuorovaikutusjärjestykseen. Siskoa koskevan kysymysten kontekstissa lapsen vastaukset “kaikkih”; “isihh” ja “Pekka” ovat silti epäloogisia tulkintoja (vuorot 2, 4, 6). Sosiaalityöntekijä ei hyväksykään näitä tulkintoja, sillä hän jatkaa

kysymyksensä toistamista. Vuorossa 6 lapsi tokaisee yhtäkkiä nimen “Pekka”. Näin toimimalla lapsi tukeutuu vuorovaikutusjärjestyksen odotusten mukaisesti edelliseen vuoroon ja vieläpä siten, että kysyttäessä jonkun henkilön nimeä, vastaus Pekka on looginen tulkinta. Sosiaalityöntekijä kuitenkin tietää, että Pekka ei ole ovelta käyneen siskon nimi, vaan hän tunnistaa Pekan olevan lapsen isän nimi.

Koska “Pekka”-vastaus on tässä episodissa epälooginen tulkinta kysytystä kysymyksestä, se rikkoo haastattelukohtaamisen vuorovaikutusjärjestyksestä. Siten vastaus luo myös odottamattoman kontekstin seuraavalle vuorolle. Vuorossa 7 sosiaalityöntekijä reagoi tähän kuitenkin hihkumalla “Se tuli sieltä”, millä hän osoittaa ottavansa lapsen esittämän tulkinnan ilolla vastaan. Näin ollen tässä siskon nimestä kysymisen ja isän nimellä vastaamisen vierusparissa toistuukin sama vuorovaikutusjärjestyksen epälooginen logiikka kuin isoveljen armeijan ihasteluun päätyvässä episodissa. Lapsi ei näissä episodeissa kontekstoi vastaustaan täsmällisesti edelliseen kysymykseen, vaan pikemminkin laajemmin keskusteltavaan aiheeseen. Lapsi ei silti itse missään vaiheessa selitä epäloogista toimintaansa ja näin pyri sitä korjaamaan. Sosiaalityöntekijä on se osapuoli, joka normalisoi vuorovaikutuksen kulkua hyväksymällä lapsen vastaamisen poikkeuksellisen logiikan.

Lapsi muuttaa haastattelukohtaamisen muotoa

Toisen osan episodeissa kuvataan, miten lapsi muuttaa haastattelukohtaamisen muodon toiseksi hylkäämällä omissa puheenvuoroissaan vuorovaiku-

tusjärjestykseen kytkeytyvät oletukset edelliseen vuoroon tukeutumisesta ja sen tulkitsemisesta. Käytännössä kohtaamisen muoto muuttuu näissä episodeissa esimerkiksi siten, että lapsi päättää itse, mistä hän ylipäänsä puhuu tai hän tekee jonkun aktiivisen haastattelukohtaamista uuteen muotoon muuttavan teon. Molemmissa tämän osan episodeissa institutionaalinen haastattelumuotoinen kohtaaminen muuttuu lapsen hallitsemaksi kerrontamuotoiseksi kohtaukseksi. Seuraava haastattelukohtaamisen episodi liittyy lapsen asiakkuuden alkuvaiheeseen. Tehtävänä on lapsen perhetilanteen selvittäminen. Juuri ennen kyseistä episodista lapsi on kertonut vuolaasti hevosten keskinäisestä kinastelusta, minkä jälkeen sosiaalityöntekijä yrittää kysyä lapsen vanhempien riittelystä. Haastattelu tehdään lapsen kotona.

1 st: *Riiteleekö ne (vanhemmat) samalla tavalla ku hevoset, (Kysyy nauraen)*

2 Alma: *E-ee (Mumisee, katse kiertää seinä)*

3 st: *No mut ↑ei se mitään mut muistat että niillä joskus on riitaa keskenään (Lapsi nyökkää pää painuksissa)*

4 st: *Aivan (.) mut toi oli kyllä hienosti kuvattu kun sää kerroit miten hevoset (.) se toinen komentaa ja sitte totah-*

(Lapsi nousee ylös ja hakee huoneen nurkasta nallen)

5 st: *=↑Kukas se on (Katsoo kiinnostuneena nallea)*

6 Alma: *Nalleh (Istuu alas nalle sylissään)*

7 st: *No mitä ↑nalle haluaa kertoa*

Episodin alussa sosiaalityöntekijä kysyy lapselta hänen vanhempiensa riittelystä, mutta keskustelu tyrehtyy lapsen vastatessa vaisusti. Sosiaalityöntekijä reagoi lapsen vastaamisen ehtymiseen hake-

malla tukea tätä episodista edeltävästä vastaamisen jaksosta, jossa lapsi vielä vastaili aktiivisesti kysymyksiin, alkamalla tehdä yhteenvetoa lapsen tuossa vuorossa kertomasta hevosten kinastelusta (vuoro 4). Tulkitsemme sosiaalityöntekijän lapsen aiempaan vastaukseen tukeutumisen hänen pyrkimyksensä palauttaa keskustelu takaisin tuohon aiempaan sujuvaan haastatteludialogiin. Lapsi ei kuitenkaan enää tartu tarjottuihin keskusteluiden konteksteihin, vaan hän nousee ylös ja hakee huoneen nurkasta suuren nallen.

Nallen hakeminen näyttäytyy tässä epäloogisena tekona, sillä lapsi ei tukeudu nallen hakemisessa millään tavoin aiempaan riitelystälähtöiseen keskustelukontekstiin eikä hän rakenna teollaan mitään ymmärrettävää tulkintaa edeltävistä vuoroista, kuten vuorovaikutusjärjestyksen näkökulmasta olisi oletettua. Vuorovaikutusjärjestyksen rikkoutumisen sinetöi lopulta se, että lapsi ei millään tavoin selitä odottamatonta tekoaan. Lapsen toiminnasta puuttuvat sekä korjausjäsennykset että selonteot, minkä avulla odottamattoman vuorovaikutusteen voisi vielä selittää ymmärrettäväksi. Odottamaton nallen esiinmarssi luo myös sosiaalityöntekijän seuraavalle puheenvuorolle yllättävästi muuttuneet lähtökohdat. Vuorossa 5 sosiaalityöntekijä kuitenkin heittäytyy vastaanottamaan nallen tarinaa, millä hän osoittaa pitävänsä nallen hakua päteväksi vuorovaikutustekona. Niinpä sosiaalityöntekijä on tässä se osapuoli, joka korjaa vuorovaikutusta antamalla nallen mukaantulolle hyväksyvän tulkinnan. Samalla sosiaalityöntekijän normalisoiva tapa reagoida yllättävään haastattelun juonenkäänteeseen mahdollistaa, että kysymys–vastaus–vie-

ruspareista rakentuva haastattelumuoto muuttuu lapsen hallitsemaan kerrontamuotoon. Episodi jatkuikin nallen tarinalla.

Seuraava episodi liittyy niin ikään lapsen asiakuuden alkuvaiheeseen. Haastattelun tavoitteena on selvittää lapsen tilannetta ja tutustua häneen. Haastattelu tehdään lapsen kotona. Mukana on perheen Tapsu-koira. Juuri ennen kyseistä episodista lapsi on kertonut pitkään susiin kohdistuvista peloistaan.

1 st: *Ky:llä kun sua ne susiasiat mietityttää, ni se on tosi hyvä kun sää tollai ääneen mietit niitä, (.) ja kerrot Tapsulle ja mietitään yhdessä miten elämästä selviäs, (.)*

Totaa- (Silittää puhuessaan koira. Lopussa hengittää sisään aloittaen uutta kysymystä)

2 Emmi: *=Koska Tapsu on meillä, (Toteaa painokkaasti ja syleilee koira mahan alta)*

3 st: *Ky:llä entäs sitten Emmi jos sää [joskus kiukut- (Yrittää aloittaa kysymystä)*

4 Emmi: *[Ja sitte myöskin jos Muru (toinen koira) öö syö päästäis ni sitte jos Mussekin (kolmas koira) päästäis, ni sitte (.) se raapasee sitä susee, (Tulee pois koiran mahan alta ja tekee käsillään raapimiseleitä. Sosiaalityöntekijä myötäilee lapsen kertomusta)*

5 st: *Ky:llä kyllä me [selvittäis kaikki (Väkuuttavalla äänellä)*

6 Emmi: *[Ja sitteh koko ajan jos me päästettäis kaikki koirat (.) ni ihan kaikki maailman koirat öö päästettäis (Näprää koiran nisiä ja jatkaa tarinaa susia vastaan hyökkäävistä koiristaan)*

Emmi: *=Ni sitte ne sudet pelkäis että ↑yää:h (Esittää, miten sudet lentävät kauhistuneena selälleen)*

Episodin alussa sosiaalityöntekijä kehuu lasta hänen pelkojensa ääneen kertomisesta, minkä tulkitsemme hänen pyrkimyksenään tehdä myönteistä

yhteenvetoa lapsen edellä esittämästä susipelosta. Yhteenvetonsa lopussa sosiaalityöntekijä yrittää tuoda keskusteluun jotain uutta aloittamalla ”Totaa”. Aloite kuitenkin keskeytyy lapsen jatkaessa aiemman susipelkoihin liittyvän kertomuksensa kommentointia. Sosiaalityöntekijä yrittää uudestaan avata kysymystä lapsen kiukuttelusta (vuoro 3), mutta hän ei saa kysymystään valmiiksi lapsen jatkaessa jälleen omaa kertomustaan (vuoro 4).

Lapsen kertomus susia vastaan taistelevista koirista näyttäytyy vuorovaikutusjärjestykseen kytkeytyviä oletuksia rikkovana, koska lapsi ei millään tavoin tukeudu edelliseen vuoroon. Toisin sanoen lapsi jättää hänelle esitetyn kysymyksen huomioimatta eikä lapsen vastaamisen vuorosta ole vuorovaikutusjärjestyksen odotusten mukaisesti löydettävissä tulkintaa sosiaalityöntekijän esittämästä kiukuttelukysymyksestä. Vuorovaikutusta rikkovia tekoja tapahtuu vuorovaikutuksessa yhtenäin, mutta yleensä niille annetaan selitys. Tässä lapsi ei selitä toimintaansa missään vaiheessa. Päinvastoin, lapsi eläytyy vahvasti omaan kertomukseensa, mitä tukee sosiaalityöntekijän esittämä kertomuksen myötäily (vuorot 4, 5). Kyseinen episodi osoittaaakin, miten nopeasti institutionaalinen kysymisen ja vastaamisen jaksoista koostuva haastattelumuoto voi vaihtua lapsen hallitsemaan kerrontamuotoon.

Lapsi tukahduttaa haastattelukohtaamisen

Viimeisessä episodissa lapsi saa torjuvilla vastauksillaan aikaan haastattelukohtaamisen vuorovaikutusta totaalisesti rikkovan tukahtumisen. Kieltävät tai torjuvat vastaukset eivät itsessään ole

vuorovaikutusta rikkovia, vaan rikkouma syntyy, jos kieltäytymistä ei korjata eikä selitellä. Vuorovaikutusta totaalisesti rikkova tukahtuminen taas syntyy, jos torjuva vastaus esitetään siten, että toiselle osapuolelle ei jää mitään kontekstia, johon tarttuen keskustelua voisi vuorovaikutusjärjestykseen kytkeytyvien oletusten mukaisesti jatkaa. Seuraava haastattelu liittyy pidempään kestäneen asiakuuden käännekohtaan. Tehtävänä on suunnitella tukitoimia lapselle, joka kärsii mutismista. Ennen kyseistä episodista lapsen kanssa on jo suunniteltu hevosavusteista terapiaa ja tässä tavoitteena on varmistaa lapsen suostumus. Haastattelu tehdään lapsen kotona.

1 st: *Jos mä kysyisin sillei että (.) jos ne ois vähän niinku liikennemerkkivärit, (.) että vihree tarkoittais sitä vastausta et joo (.) voisit harkita, hyvinkin, sitä ratsastusterapiaa (Selittää pitkään, mitä liikennemerkkiväreillä vastaaminen tarkoittaisi hevosteraapiassa suostumisessa ja näpertää käsissään tulitikkuja, joilla lapsen kanssa pelataan haastattelun lomassa. Lapsi painuu istuessaan kumaraan kuin käpertyisi piiloon ja tökkii kynällä mattoon)*

2 st: *Mut jos näyttäisit jotain liikennemerkin väriä ni mitä (.) mitä tällä hetkellä ehkä aattelisit, (.) sitä heppahommaa kohtaan, (Lapsi käpertyy vielä pienemmäksi)*

3 Roni: *No varmaan punanen (Kuiskaten)*

4 st: *↑ Okeih. (.) No tiiätkö mitä (.) se (.) se on niinku rehellinen ja hyvä vastaus*

5 st: *(.) Oot ihan varma ettet halua siihen ruveta (Kääntää katseensa lapseen)*

6 Roni: *Mmm. (Istuu edelleen "piilossa")*

7 st: *↑ Okei Roni (.) Hiienoo ↑ Sanoit reippaasti mielipitees ↑ Mä arvostan sitä (Nyökyttelee painokkaasti päätään. Lapsi ei sano mitään, mutta hänen olemuksensa rentoutuu hieman)*

Sosiaalityöntekijä aloittaa episodin kertomalla, miten hän tekee lapselle pian tärkeän kysymyksen liikennevalovärien avulla. Sosiaalityöntekijä ei vielä suoraan kysy mitään, mutta "jos mä kysyisin" -tunnustelun voi tulkita pohjustuksena, jolla kartoitetaan maaperää tulevalle kysymykselle (vuoro 1). Lapsi ei vastaa tunnusteluun sanallisesti, mutta lapsen kehonkieli näyttää kuin hän olisi käpertymässä piiloon. Vuorovaikutusjärjestykseen kytkeytyvien odotusten näkökulmasta lapsen vastaamisen voi tulkita kahdella tavoin; lapselta ei vielä suoraan pyydetä sanallista vastausta, jolloin hiljaa pysymistä voi pitää soveliaana tapana reagoida edellä sanottuun. Toisaalta sosiaalityöntekijän puheen tunnusteleva sävy kutsuu esiin lapsen vastausta, ja lapsen kehonkieltä tarkastellen lapsi näyttää antavan vahvasti torjuvan tulkinnan kuulemalleen.

Lopulta sosiaalityöntekijä tuottaa hevosteraapiaa koskevan liikennevalokysymyksensä (vuoro 2). Tulkitsemme sosiaalityöntekijän liikennevaloväreillä kysymisen hänen pyrkimyksensä luoda lapselle tilaa vastata terapiakysymykseen hieman kyllä tai ei -vastausta monisanaisemmin. Lapsi vastaakin kysymykseen "punainen" eikä selitä vastaustaan millään tavoin (vuoro 3). "Punainen"-vastaus on toki vuorovaikutusjärjestyksen kytkeytyvien odotusten mukainen, koska siinä tukeudutaan edelliseen vuoroon ja esitetään siitä mielekäs tulkinta. Lisäksi punainen-sanalla vastaaminen luo keskustelun jatkolle kontekstin, johon seuraava puhuja voi vuorovaikutusjärjestyksen odotusten mukaisesti loogisesti tukeutua.

Sosiaalityöntekijä varmistaakin uudelleen lapsen kieltäytymisen, minkä voi

tulkita, että hän epäilee lapsen kieltävää vastausta (vuoro 5). Nyt lapsi vastaa “mmm” eikä edelleenkään selitä vastaustaan millään tavoin. Vuorovaikutusjärjestyksen näkökulmasta lapsen “mmm”-vastaus edustaa toki kysymykseen reagointia, mutta samalla se rikkoo vastaukselle asettuvia tulkinallisia oletuksia. “Mmm”-vastauksesta ei avaudu mitään selitystä, jota kieltäytymisen varmisteluna esitetty kysymys loogisesti kaipasi (vuoro 5). Selittämätön “mmm”-vastaus ei myöskään luo selvää kontekstia, kuten esimerkiksi edellisen vierusparin “punainen”-vastaus luo, johon tukeutuen toinen osapuoli voisi vuorovaikutusjärjestysten oletusten mukaisesti jatkaa keskustelua. Niinpä “mmm”-muodossa tuotettu torjuva minimipalautte rikkoo haastattelukohtaamisen vuorovaikutusta varsin tukahduttavasti. Sosiaalityöntekijä joutuukin improvisoiden keksimään, miten ylipäänsä jatkaisi haastattelukohtaamista. Vuorossa 7 sosiaalityöntekijä ratkaisee tilanteen kehumalla lapsen rohkeaa mielipiteen ilmaisua. Näin hän suo lapsen vuorovaikutusta tukahduttavalle vastaamisen tavalle arvostavan tulkinnan ja vuorovaikutuksen on jälleen mahdollista jatkaa.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Tutkimuksessa tarkasteltiin lapsen ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtaamista suomalaisen lapsiperheiden sosiaalityön kontekstissa ja vuorovaikutusjärjestyksen teorian (Heritage 1997) näkökulmasta. Keskeinen havainto oli, että vuorovaikutusjärjestys rikkoutuu aineiston haastattelukohtaamisissa useasti. Rikkoutumiset ovatkin vuorovaikutuksessa tavallisia ja yleensä ne myös

korjataan sujuvasti tuottamalla selonteitoja. Aineistomme lapset eivät kuitenkaan juuri korjaile haastattelukohtaamisessa tuottamiaan rikkoutumisia. Tämä jää sosiaalityöntekijän tehtäväksi.

Paikansimme kolme erilaista vuorovaikutuksen rikkoutumisen tapaa kuvaavaa haastattelukohtaamisen episodiat: Lapsi vastaa kysymyksiin – omassa järjestyksessään, Lapsi muuttaa kohtaamisen muodon toiseksi ja Lapsi tukahduttaa haastattelukohtaamisen. Rikkoutumisen aste kasvaa edettäessä ensimmäisestä rikkoutumisen tavasta kolmanteen. Ensin mainitussa lapsi tukeutuu vuorovaikutusjärjestykseen kytkeytyvien odotusten mukaisesti edellä sanottuun vastaamalla sosiaalityöntekijän kysymyksiin. Esitettyyn kysymykseen nähden lapsen vastaukset ovat kuitenkin epäloogisia, sillä lapsi ei kontekstoi vastaustaan edellä kysytyyn, vaan laajemmin haastattelun aihepiiriin. Lapsen muuttaessa kohtaamisen muodon toiseksi lapsi ei huomioi esitettyä kysymystä, vaan aloittaa kerrontamuotoisen puheen, joka ei vuorovaikutusjärjestyksen odotusten mukaisesti kytkeydy edellä sanottuun. Kerrontamuoto rikkoo haastattelun rakenteen. Haastattelukohtaamisen vuorovaikutus taas tukahtuu totaalisesti, kun lapsi esittää torjuvan vastauksen siten, että sosiaalityöntekijälle ei jää kontekstia, johon tukeutuen hän voisi vuorovaikutusjärjestyksen odotusten mukaisesti jatkaa keskustelua.

Tutkimustulostemme valossa aiemmin esitetty huoli (Hyvärinen & Pösö 2018; Forsberg ym. 2006; Uprichard 2008; Eskonen ym. 2006) aikuisten “sanelemista” institutionaalisista kohtaamisista ei näytä todentuvan. Lapset eivät jää yh-

dessäkään analyysiin valitussa episodisissa, jotka edustavat aineistossa esiintyviä tyyppillisiä kohtaamisia, “vallattomiksi” kohteiksi, vaan käyttävät vuorovaikutuksellisia taitojaan samansuuntaisesti kuin Iversenin (2013) sekä Gardnerin ja Forresterin (2010) tarkastelut osoittavat. Lapsen ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtaamista ei ole kuitenkaan aiemmin tarkasteltu juuri suomalaisen lapsiperheiden sosiaalityön kontekstissa eikä nähdäksemme myöskään vuorovaikutusjärjestyksen näkökulmasta, kuten tässä tutkimuksessa. Toki sosiaalityön ammattilaiset tuntevat käytännössä lapsen kohtaamisen haasteet. Esimerkiksi lapsen vuorovaikutuksen yllättävät käänneet ovat monille kokemuksena tuttuja. (Esim. Muukkonen & Tulensalo 2018.) Tässä artikkelissa esitämme kuitenkin yksityiskohtaisen vuorovaikutusjärjestyksen teoriaan ja aineiston analyysiin perustuvan kuvauksen siitä, miten nämä kohtaamiset konkreettisesti rakentuvat yllättäviksi vuorovaikutuksen rikkoutumisen takia. Siten tarkastelumme tekee lapsen kohtaamisen haasteita yksityiskohtaisella tavalla näkyviksi.

Tutkimuksemme osoittaa, että haastattelukohtaamisen vuorovaikutus rikkoutuu nimenomaan vuorovaikutusjärjestyksen teorian (Heritage 1997) näkökulmasta tarkasteltuna. Tämä teoria taas jäsentää lähtökohtaisesti aikuisten keskinäistä vuorovaikutusta. Siksi pitää kysyä, mikä ja kenen määrittelemä lopulta on oikeanlainen vuorovaikutuksen kulku juuri lapsen ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtaamisessa. Onko sosiaalityöntekijä-aikuisen vuorovaikutusjärjestykseen kytkeytyviä odotuksia noudattava oikeampi kuin asiakaslapsen odotuksia rikkova vuo-

rovaikutusjärjestys? Useinhan lapsen vuorovaikutusta selitetään siten, että lapsi on vasta oppimassa aikuisten “oikeaa” vuorovaikutusta (esim. Lieven 2010). Mutta miten ajattelutapa, jossa lapsi nähdään ikään kuin “keskeneräisenä” vuorovaikutuksen osapuolena, sopii lapsilähtöisyyden periaatetta toteuttavaan työskentelyorientaatioon. Sosiaalityön ammatillisen käytännön näkökulmasta tärkeintä lienee tunnistaa nämä haastattelukohtaamisen vuorovaikutusta ohjaavat normatiiviset oletukset. Etenkin, kun Goffmanin (1983) mukaan vuorovaikutusjärjestyksen sääntöjärjestelmä määrittää merkittäväällä tavalla kaikkia kohtaamisia. Toisin sanoen lapsen kohtaamisen käytännössä voisi reflektoida kriittisesti sitä, miten aikuislähtöinen sääntöjärjestelmä kulloinkin ohjaa asiakastyön kohtaamisia.

Goffmanin (1967) mukaan kaikissa kohtaamisissa on myös kyse kasvojen säilyttämisestä, siitä, tulevatko vuorovaikutuksen osapuolet hyväksytyiksi arvokkaina henkilöinä. Vuorovaikutusjärjestyksen tehtävänä on palvella tätä keskinäistä arvokkuuden esittämistä eli kasvotyötä (em). Aineistomme haastattelukohtaamisissa kasvotyö tulee esiin, kun lapsi toistuvasti rikkoo vuorovaikutusjärjestykseen kytkeytyviä normeja ja sosiaalityöntekijä toistuvasti korjaa lapsen aiheuttamia rikkomuksia. Näin sosiaalityöntekijä auttaa lasta säilyttämään kasvonsa ja mahdollistaa myös vuorovaikutuksen jatkumisen.

Sosiaalityöntekijän korjaavalla kasvotyöllä onkin todennäköisesti lapsen omanarvon tunnetta vahvistava vaikutus ja haastattelu näyttäytyy tällöin lapsilähtöisenä. Mutta kuinka pitkälle lapsi voi rikkoo haastattelukohtaamisen

konventioita vastaamalla epäloogisesti, kerrontamuodolla tai vaikenemalla, kun sosiaalityöntekijän institutionaalisen tehtävänä on saada lapselta myös esimerkiksi pätevää tietoa päätöksenteon tueksi. Vuorovaikutusjärjestyksen ja siihen kytkeytyvän kasvotyön tarkasteleminen nostaakin esiin monia haastattelukohtaamiseen ammatilliseen käytäntöön liittyviä pulmatilanteita. Haastattelutehtävän vaativuutta ei vähennä se, että lasten kanssa on usein käsiteltävä vaikeita aiheita ja sosiaalityön asiakaslapsen elävät usein haavoittavissa olosuhteissa, jotka vaikuttavat heidän vuorovaikutuksellisiin valmiuksiinsa. Tässä valossa lapsilähtöisesti tehtäväänsä hoitavan sosiaalityöntekijän institutionaalinen rooli näyttytyy varsin vaativana. Hänen täytyy olla valmiina heittäytymään yllättäviäkin juonenkäänteitä sisältävään vuorovaikutustilanteeseen ja tasapainoilla niin tiedonkeruutehtävän, lapsen hyvän ”kohdatuksi tulemisen” kuin monien muidenkin vaateiden välillä.

Tutkimuksemme rajoitteena on pieni aineisto. Siksi esitetyt tulokset voi pitää lähinnä vuorovaikutusjärjestykseen perustuvan tutkimusnäkökulman ja uusien kysymysten avauksena lapsiperheiden sosiaalityössä. Lapsen ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtaamisen vuorovaikutuksesta ja siinä esiin nouseesta rikkoutumisen ilmiöstä tarvitaan lisää tutkimusta, joka perustuu laajaan vuorovaikutusaineistoon. Tämän tiedon avulla lapsen ja sosiaalityöntekijän haastattelukohtaamista voidaan ymmärtää syvällisemmin ja edelleen kehittää vaativana vuorovaikutusperusteisena asiantuntijatyönä.

KIRJALLISUUS

- Cederborg, Ann-Christin (2000) Barn-intervjuer. Vägledning vid utredningsarbete. Tukholma: Liber.
- Clarke, Michael & Wilkinson, Ray (2010) Communication aid use in children's conversations: Time, timing and speaker transfer. Teoksessa Hilary Gardner & Michael Forrester (toim.) *Analysing Interactions in Childhood: Insights in Conversation Analysis*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 249–266.
- Cossar, Jeanette & Brandon, Marian & Jordan, Peter (2014) 'You've got to trust her and she's got to trust you': children's views on participation in the child protection system. *Child & Family Social Work* 21 (1), 103–112. <https://doi.org/10.1111/cfs.12115>
- Drew, Paul & Heritage, John (1992) Analysing talk at work: an introduction. Teoksessa Paul Drew & John Heritage (toim.) *Talk at Work. Interaction in Institutional Settings*. Cambridge: Cambridge University Press, 3–65.
- Eskonen, Inkeri & Korpinen, Johanna & Raitakari, Suvi (2006) Vallan määrittämät asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 21–44.
- Ferguson, Harry (2016) Researching Social Work Practice Close Up: Using Ethnographic and Mobile Methods to Understand Encounters between Social Workers, Children and Families. *The British Journal of Social Work* 46 (1), 153–168. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcu120>
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (2006) Kohditi lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 5–18.
- Gardner, Hilary & Forrester, Michael (2010) Introduction. Teoksessa Hilary Gardner & Michael Forrester (toim.)

- Analysing Interactions in Childhood: Insights in Conversation Analysis. Hoboken: Wiley-Blackwell, ix–xvii.
- Garfinkel, Harold (1967) *Studies in ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.
- Goffman, Erving (1967) *Interactional Ritual: Essays in Face-to-Face Behavior*. With a new introduction by Joel Best. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Goffman, Erving (1983) *The Interaction Order*. American Sociological Association, 1982 Presidential Address. *American Sociological Review* 48 (1), 1–17. <https://doi.org/10.2307/2095141>
- Goffman, Erving (2012) Vuorovaikutusjärjestys. American Sociological Associationin puheenjohtajan puheenvuoro 1982. Suomentanut Kaisa Koskinen. Teoksessa Eeva Luhtakallio & Anssi Peräkyliä (toim.) *Erving Goffman: Vuorovaikutuksen sosiologia*. Tampere: Vastapaino, 301–347.
- Harder, Annemiek T. & Hall, Christopher J. & Van Nijnatten, Carolus H.C.J. (2016) Introduction. *Conversational contexts: Investigating the dynamics of relationships between clients and professionals in child welfare*. *International Journal of Child and Family Welfare* 17 (1), 2–9.
- Heath, Christian (1997) *The Analysis of Activities in Face to Face Interaction Using Video*. Teoksessa David Silverman (toim.) *Qualitative Research: Theory, Method and Practice*. London: Sage Publications, 183–200.
- Heritage, John (1997) *Conversation Analysis and Institutional Talk: Analysing Data*. Teoksessa David Silverman (toim.) *Qualitative Research: Theory, Method and Practice*. London: Sage Publications, 161–182.
- Holopainen, Outi & Lyytikäinen, Tuija & Niskanen, Henna (2018) Selvittelevä haastattelu. Teoksessa Tarja Pösö & Sauli Hyvärinen (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 47–69.
- Husby, Inger Sofie Dahlo & Slettebø, Tor & Juul, Randi (2018) Partnerships with children in child welfare: The importance of trust and pedagogical support. *Child & Family Social Work* 23 (3), 443–450. <https://doi.org/10.1111/cfs.12435>
- Hutchby, Ian (2010) Feelings-talk and therapeutic vision in child-counsellor interaction. Teoksessa Hilary Gardner & Michael Forrester (toim.) *Analysing Interactions in Childhood: Insights in Conversation Analysis*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 146–162.
- Hyvärinen, Sauli & Pösö, Tarja (2018) Johdanto. Teoksessa Tarja Pösö & Sauli Hyvärinen (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 7–27.
- Inkinen, Helena (2018) Epilogi - lasten ja nuorten kuuleminen heidän näkökulmastaan. Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 181–183.
- Iversen, Clara (2013) *Making Questions and Answers Work: Negotiation Participation in Interview Interaction*. Acta Universitatis Upsaliensis. Digital Comprehensive Summaries of Uppsala Dissertations from the Faculty of Social Sciences 88. Uppsala: Uppsalan yliopisto. <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:631438/FULLTEXT01.pdf> Luettu 5.6.2020.
- Jokinen, Arja & Suoninen, Eero & Wahlström, Jari (2000) Miten tavoittaa auttamistyön ydintä. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 15–33.
- Juhila, Kirsi (2004) *Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Historiaa ja nykysuuntauksia*. *Janus* (12) 2, 155–183.
- Lamb, Michael E. & Hershkowitz, Irit & Orbach, Yael & Esplin, Phillip W. (2007) *Tell Me What Happened: Structured Investigative Interviews of Child Victims and Witnesses*. Wiley Series in The Psychology of Crime, Policing and Law. Hoboken: Wiley-Blackwell.
- Lappalainen, Sirpa (2007) Johdanto. Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankunen & Elina Lahelma (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 9–14.
- Lastensuojelulaki (417/2007). Valtion säädöstietopankki Finlex. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Luettu 1.6.2020.
- Lieven, Elena (2010) Foreword. Teoksessa

- Hilary Gardner & Michael Forrester (toim.) *Analysing Interactions in Childhood: Insights in Conversation Analysis*. Hoboken: Wiley-Blackwell, vii–viii.
- Muukkonen, Tiina & Tulensalo, Hanna (2004) *Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilanearvion käsikirja*. Selvityksiä 2004:1. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. http://www.socca.fi/files/104/Lapsilahtoisien_tilanearvion_kasikirja.pdf Luettu 1.6.2020.
- Muukkonen, Tiina & Tulensalo, Hanna (2018) *Tutustumalla lapsi tulee näkyväksi - pienen lapsen kokemusten kuuleminen lastensuojelussa*. Teoksessa Tarja Pösö & Sauli Hyvärinen (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 131–144.
- Raevaara, Liisa (1997) *Vierusparit - Esimerkinä kysymys ja vastaus*. Teoksessa Liisa Tainio (toim.) *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino, 75–92.
- Ruusuvuori, Johanna (2001) *Harvey Sacks: Arkielämän metodit ja keskusteluanalyysi*. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*. Tampere: Vastapaino, 383–405.
- Sacks, Harvey (1992) *Lectures on conversation*. Volume II. Toimittanut Gail Jefferson. Cambridge: Blackwell Publishers.
- Schegloff, Emanuel A. & Sacks, Harvey (1973) *Opening Up Closings*. *Semiotica* 8 (4), 289–327. <https://doi.org/10.1515/semi.1973.8.4.289>
- Sorjonen, Marja-Leena (1997) *Korjausjäsenitys*. Teoksessa Liisa Tainio (toim.) *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino, 111–137.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009) *Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi*. Helsinki: TENK, Tutkimuseettinen neuvottelukunta. <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf> Luettu 8.6.2020.
- Ulvik, Oddbjørg Skjaer (2015) *Talking with children: Professional conversations in a participation perspective*. *Qualitative Social Work* 14 (2), 193–208. <https://doi.org/10.1177/1473325014526923>
- Uprichard, Emma (2008) *Children as 'being and becomings': Children, childhood and temporality*. *Children & Society* 22 (4), 303–313. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2007.00110.x>
- Winter, Karen (2011) *Building Relationships and Communicating with Young Children. A practical guide for social workers*. London & New York: Routledge.
- YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (1989). Suomen Unicef. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-konaisuudessaan/> Luettu 1.6.2020.